

Protestactie in Middelstum, 22 mei 2019

✎ BERT PLATZER

📷 PATRICK HUISMAN/ANP

BOEKEN

Een geschiedenis van macht en onmacht

RUG-alumni **Emiel Hakkenes** en **Wendelmoet Boersema** schreven beiden een boek over de geschiedenis van de gaswinning. Het is geen wonder dat de dramatische gevolgen voor de Groningers zo lang werden genegeerd, zeggen beiden.

Het begint nog hoopvol, de geschiedenis van het aardgas in Nederland. *Trouw*-journalist Emiel Hakkenes beschrijft in zijn boek *Gas – Het verhaal van een Nederlandse bodemschat* hoe geoloog Jan Koster in de jaren 1920 in de Achterhoek per ongeluk aardgas aanboort, dat prompt ontploft en een metershoge vlam veroorzaakt. Gas wordt als ongewenst bijproduct van oliewinning gezien, maar Koster ziet mogelijkheden: Nederland gebruikt stadsgas voor de straatverlichting en fornuizen. Dat gas wordt middels een smerig proces van kolen gemaakt. Waarom

vies stadsgas maken als er gebruiksklaar gas in de grond zit?

Aha-erlebnis

In *Gronings goud – Over de macht van het gas en de rol van Rusland* van Wendelmoet Boersema, eveneens journalist bij *Trouw*, is het de Amerikaan Douglas Stewart van Esso die begin jaren zestig een gelijksoortige aha-erlebnis heeft als hij op zijn logeeraadres in Wassenaar een leiding voor stadsgas ziet. In Amerika wordt flink verdiend aan het huis-aan-huis leveren van aardgas, meer dan met de verkoop aan grote industrie-

en. NAM-partner Shell ziet aanvankelijk niets in zijn plannen met het pas ontdekte Groningse gas.

In beide boeken duikt Victor Leemans op, die in 1960 onthult dat het Groningenveld veel groter is dan de regering tot dan toe wil toegeven. Hij voorziet voor Nederland een belangrijke rol in de Europese energievoorziening.

Repeterend patroon

Hier scheiden de wegen beider boeken. Hakkenes trekt verder door de tijd aan de hand van negentien portretten van men-

sen die een rol speelden in de Nederlandse gasgeschiedenis. 'Ik wilde de geschiedenis van het gas echt invoelbaar maken en dat het boek zou lezen als een roman', zegt Hakkenes. 'Buiten Groningen wordt onvoldoende gezien hoe tragisch dit verhaal is voor de Groningers. Je ziet een repeterend patroon van beloftes die nooit worden ingelost. Het heeft me verbaasd hoe vroeg in de geschiedenis van het gas dat al begint.'

Vanaf 1963, wanneer het eerste gas in Slochteren wordt opgepompt, ziet de lezer het inderdaad misgaan. Joop den Uyl belooft investeringen in het Noorden, maar heeft het geld nodig voor de Oosterschelddedam. Klokkenluider Meent van der Sluis, die vanaf 1986 een verband legt tussen aardbevingen en de gaswinning, krijgt geen poot aan de grond. De snelle treinverbinding tussen de Randstad en Groningen wordt keer op keer uitgesteld – zelfs als er een akkoord is dat ze er komt.

In de jaren negentig bindt Jan Oosterhaven, tot 2010 RUG-hoogleraar Regionale Economie, de strijd aan met het destijds populaire idee dat mainports als Schiphol en de Rotterdamse haven de aanjagers van de economie zijn en dat vooral daarin moet worden geïnvesteerd – lees: aardgasmiljoenen moeten worden gepompt. Haagse ambtenaren maken beleid van de gedachte dat investeren in Groningen zinloos is. De lezer heeft dan al lang een nare smaak in de mond. De portretten van twee aardbevingsslachtoffers, vol kafkaëske waanzin, moeten dan nog komen.

Onwrikbaar vooruitgangdenken

Boersema volgt een internationale route. Victor Leemans krijgt gelijk: Nederland exporteert het gas naar half Europa. Dat levert niet alleen veel geld op, maar maakt Nederland ook belangrijk op het wereldtoneel.

Geen wonder dus dat de Groningse aardbevingsschade door de NAM en de overheid zo lang werd genegeerd, zegt Boersema: 'Het gas geeft Nederland internationaal aanzien en macht. In mijn boek heb ik geprobeerd dat hele krachtenspel en soms de cowboyverhalen die daar bijhoren te schetsen. Het is een kijkje achter de schermen van een wereld waarin de belangen van de Groningers maar heel, heel weinig wegen.'

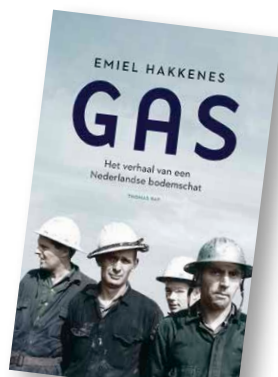
Hakkenes heeft een universelere verklaring. 'Er is zo'n onwrikbaar geloof in de vooruitgang, dat we bevangen zijn,' zegt hij. 'We wilden het gas uit de bodem halen, want dat is een enorme bron van rijkdom. Gedupeerden worden aan de kant geschoven, want die doen afbreuk aan het idee van de vooruitgang.' Eenzelfde patroon zag hij bij het schrijven van zijn vorige boek, *Polderkoorts*, over de

Wendelmoet Boersema (1972)

studeerde Slavische talen en cultuur aan de RUG en deed een postdoc journalistiek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Van 2000

tot 2005 werkte ze in Moskou als correspondent voor *Trouw*, *Elsevier* en BNR. Vanaf 2005 werkt ze bij *Trouw*, waar ze sinds 2018 politiek redacteur in Den Haag is. *Gronings Goud* verscheen in mei ook als luisterboek.

Emiel Hakkenes (1977)

deed een doctoraal communicatiewetenschappen en een master journalistiek aan de RUG. Sinds zijn afstuderen werkt hij bij

Trouw, waar hij sinds april eindredacteur is. *Gas* werd verkozen tot Beste Groninger Boek 2021.

inpoldering van de Zuiderzee. 'Daarbij viel me op hoe slecht er is omgesprongen met de mensen die werden gedupeerd door die inpoldering, vissers bijvoorbeeld.'

Gasrotonde

Boersema beschrijft hoe tegelijkertijd met het Groningenveld nog veel grotere gasvoorraden worden gevonden in Siberië. En, communistisch of niet, die maken de

Russen graag te gelde. In 1967, op het hoogtepunt van de Koude Oorlog, bezoekt een Sovjetdelegatie een Haags kantoor van Shell: ze willen weten hoe de gasmarkt werkt. De Shellmannen leggen het graag uit. In 1968, een dag nadat het Sovjetleger de Praagse Lente in de kiem heeft gesmoord, stroomt het eerste Russische gas Oostenrijk binnen. Grofweg de ene helft van Europa wordt door Nederland van gas voorzien. De andere helft, waaronder delen van West-Duitsland, door de Sovjet-Unie. De Verenigde Staten zien het met lede ogen aan: ze vrezen dat de Sovjet-Unie zo te veel geld verdient om wapens te kopen. De Europese landen zien het juist als manier om de Sovjet-Unie rustig te houden – en hun bedrijfsleven grote contracten in de Russische gasindustrie te laten binnenslepen.

Ondertussen wordt in Nederland nagedacht over een leven nadat het Groningenveld leeg is. In de jaren negentig ontstaat het idee van de gasrotonde: dankzij de ruime aanwezigheid van gaspijpen en opslagcapaciteit kan Nederland geld blijven verdienen als gasdistributeur en zijn geopolitieke positie handhaven. De Gasunie begint alvast met de aanleg van een pijplijn van Balgzand naar Bacton in Engeland. In Duitsland wordt – veel te duur – een netwerk aangekocht van pijpleidingen tussen Nederland en de Nord Stream, die vanuit Rusland in Greifswald aan land komt.

In de jaren negentig importeert Nederland, dan nog een netto gasexporteur, voor het eerst Russisch gas. 'Want een rotonde ben je alleen als er ook auto's over rijden,' zegt Boersema. 'Sinds drie jaar is Nederland netto al een gasimporteur. Als de berekeningen voor de komende tien jaar kloppen, gaat de import uit Rusland de komende tien jaar verdubbelen.'

Mammoettanker

Met de beëindiging van de gaswinning in Nederland volgend jaar is het verhaal van het gas dus nog lang niet uit. De EU wil minder afhankelijk zijn van Russisch gas en officieel zet Nederland in op duurzame energie, maar in de praktijk blijft Nederland miljarden in de distributie van gas investeren. 'Het is een soort mammoettanker die maar heel langzaam van koers is te veranderen,' zegt Boersema. 'Alles wat je voor gas bouwt, is voor de lange termijn. Als je geen olie meer wilt, laat je de tankers niet binnen. Maar voor het gas uit Rusland ligt er een pijp waaraan we tien jaar hebben gebouwd en die negen miljard euro heeft gekost. Daar zullen ze niet snel doe tegen zeggen, ook al moeten we zo snel mogelijk de omslag naar duurzame energie maken.'